

НЕКАТОРЫЯ ПРАБЛЕМЫ ПЕРАКЛАДУ ТЭКСТАЎ САКРАЛЬНАГА ХАРАКТАРУ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ

Н.Р.Мордас (БДПУ Мінск)

Згодна з падлікамі, на сённяшні дзень Біблія застаецца адзінай кнігай, якую часцей за ўсё перакладаюць у свеце.. Так, да пачатку 2009 года яна была поўнасьцю перакладзена на 451 мову і часткова на 2479 моў свету. У 2007 г. упершыню тэкст Свяшчэннага Пісання быў перакладзены на сучасную беларускую мову ў форме, прызначанай для выкарыстання пры богаслужэннях. Безумоўна, гэта вельмі актуальна ў цяперашняй духоўнай і моўнай сітуацыі на Беларусі. Пераклад тэкстаў сакральнага характару з іншых моў — даволі складаны працэс, які прадугледжвае не толькі дакладнае веданне лінгвістычных законаў, але і добрае валоданне царкоўнымі паняццямі, неабходнасць знаходжання тэксту і самога перакладчыка на адной духоўнай хвалі. Звычайна асэнсаванне перакладчыкам мастацкага арыгіналу прыводзіць да яго непазбежнай суб'ектыўнай трансфармацыі і як вынік -- да праяўлення індывідуальна-творчага пачатку. Менавіта гэтага і немагчыма дапусціць пры перакладзе Свяшчэнных Тэкстаў. Праблема яшчэ і ў тым, што старагрэчаская і царкоўнаславянская мовы, з якіх рабіўся пераклад, вельмі старажытныя – шмат якія лексічныя адзінкі ў розныя гістарычныя перыяды неслі неадэкватную семантычную нагрузку і на цяперашні момант ужо не маюць такога значэння, якое было ім уласціва ў даўнія часы. Гэтыя словы ў асноўным носяць абстрактны характар і ў сучаснай беларускай мове маюць не адзін, а некалькі лексічных эквівалентаў. Таму цікава з пункту погляду менавіта мовы прааналізаваць пераклад аднаго ўрыўка Евангелля з Нагорнага казання Ісуса Хрыста: *И отверзь уста своя, учаще ихъ, глаголя: блжени нишии духомъ, яко техъ есть Црствие Нбсное (Мф.5, 2-3)*. Стараславянскі прыметнік *блжени* ў рускіх варыянтах перакладаецца аналагічным эквівалентам **блаженны**: **И Он, отверзши уста Свои, учил их, говоря: Блаженны нищие духом, ибо их есть Царство Небесное (Мф.5, 2-3)**. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы падае толькі адно значэнне адпаведнага прыметніка **блажэнны**: *дзікаваты, юродзівы (пра некаторых святых)* [1, І, с. 108]. Такое значэнне гэтага слова, безумоўна, для перакладу не падыходзіць. Праўда, руска-беларускі слоўнік фіксуе гэтую лексему ўжо як полісемантычную: 1). Шчаслівы; 2). Прыдуркаваты, блазнаваты; 3). Цerk. блажэнны [2, І, с.108]. Стараславянiзм *блжени*, безумоўна, з'яўляецца дэрыватам назоўніка *блажэнство*. Калі меркаваць, што гэтая лексема выконвае ролю абсалютнага сіноніма назоўніка **шчасце**, то лагічна для перакладу царкоўнаславянскага прыметніка выкарыстаць слова **шчаслівыя**. На самой жа справе, назоўнікі **блажэнства** і **шчасце** – не дублеты, а семантычныя сінонімы (адрозніваюцца адценнямі значэння). Як сведчаць

царкоўнаславянскія лексікаграфічныя крыніцы, **блаженство** – не проста шчасце, а такое шчасце, такі ўзнёслы стан чалавека, які не залежыць ні ад выпадковых перамен, ні ад усялякай нясталасці, у адрозненне ад нашага “зямнога”, зменлівага шчасця, іншымі словамі – шчасце ў вышэйшай ступені [3, с.18]. Таму пераклад царкоўнаславянства б Ёжени на беларускую мову адпаведным прыметнікам у поўнай форме **блажэнныя** менавіта ў такім значэнні найбольш удалы і правільны: **І, адкрыўшы вусны Свае, Ён вучыў іх, кажучы: блажэнныя ўбогія духам, бо іх ёсць Царства Нябеснае** (Мф. 5, 2-3).

Для сувязі галоўнай і даданай часткі складаназалежнага сказа ў Нагорным казанні паслядоўна ўжываецца злучнік “яко”. У царкоўнаславянскай мове службовае слова “яко” можа выконваць ролю падпарадкавальнага злучніка, пры гэтым мець некалькі значэнняў: тлумачальнае значэнне “што” (звычайна пасля дзеясловаў слышаці, видети, глаголати и г.д.); прычиннае значэнне “таму што”, “бо”: **Блжени плачуші: яко тиі утешатся;** значэнне часу “калі” (звычайна знаходзіцца ў першай частцы сказа: и яко прблизися иисусъ ко граду, плакася о немъ; спалучэнне яко да ўжываецца з мэтавым значэннем “каб”, “з тым каб”: **Советъ сотвориша іудее, яко да оубіють его.** У некаторых выпадках службовае слова яко можа выступаць у якасці параўнальнай часціцы: **Человекъ яко трава, дне его яко цвѣтъ сельный. Часам выконвае функцыю прыназоўнікаў а, каля** для абазначэння адносін прыблізнасці: **Бе же часъ яко шестый.** Безумоўна, для перакладу на беларускую мову Нагорнага казання найбольш падыходзіць падпарадкавальны злучнік з прычынным значэннем **бо** (рускі эквівалент **ибо**), які і быў выкарыстаны ў беларускім Евангеллі.

Даволі складаным для перакладу на беларускую мову з’яўляецца стараславянскі прыметнік **нищій** : **бджени нищійи духомъ: яко техъ естъ црствіе нбсное** (Мф. 5, 3). У рускіх тэкстах Свяшчэннага Пісання даецца аналагічны эквівалент **нищие: Блаженны нищие духом, ибо их есть Царство Небесное** (Мф. 5, 3). Беларуская лексічная сістэма такога слова не мае, руска-беларускі слоўнік прапануе для перакладу наступныя варыянты: (убогий) **убогі**, (бедный) **бедны**, (нищенский) **жабрачы**, **жабрацкі**. [2, II, с.250]. На першы погляд, больш прыдатным для перакладу здаецца прыметнік **бедны**, даволі разнастайны ў сваіх значэннях: 1. Які не мае або мае вельмі мала сродкаў на жыццё; немажорны. 2. Аднастайны, мізэрны. 3. Які мае недахоп у чым.-н., змяшчае ў сабе мала чаго-н. (гэтаму значэнню, відаць, і можна аддаць перавагу). 4. Які выклікае спачуванне да сябе; нешчаслівы. 5. Танны, просты, небагаты. [1, I, с.357]. Калі прыняць пад увагу, што “нищета” – гэта вышэйшая ступень беднасці, то падыходзіць па сваім сэнсе і адносны прыметнік **жабрацкі**. Полісемантычным з’яўляецца і магчымы варыянт **убогі**: 1. Які

знаходзіцца ў беднасці, бедны. //Які сведчыць аб беднасці, уласцівы бедняку. 2.Разм. Які мае калецтва, фізічны недахоп. 3.Нязначны (па аб'ёму, колькасці), небагаты. //Недасканалы, прымітыўны. //Пазбаўлены раскошы і ўпрыгожанняў; просты. //Варты жалю. 4.Бедны па зместу. //Абмежаваны духоўна. [1,V,с.594]. Слоўнік царкоўнаславянскай мовы падае прыметнік **нищий** са значэннем “слабый, немощный, бессильный” [3,133]. Як бачым, менавіта такое значэнне не ўваходзіць у семантычнае поле беларускага прыметніка **бедны**. Для правільнага выбару патрэбнага слова для перакладу неабходна дакладна вызначыць, што азначае выраз “**нищие духом**”, якія гэта людзі? Духоўная літаратура адзначае, што быць «**нищим духом**» -- гэта свядома ўяўляць, разумець, што ўсё, што ў цябе ёсць, чым ты валодаеш, атрымана ад Бога, -- дар Божы. Сам па сабе чалавек без Божай ласкі – ніхто і нішто. Іншымі словамі, быць «**нищим духом**»-- усведамляць сваю грахоўнасць, духоўную абмежаванасць, нават і не абмежаванасць, а ўбогасць (не беднату!). Такім чынам, на наш погляд, беларускі прыметнік **убогія** найбольш адпавядае царкоўнаславяннізму нищии.

Не мае адзначнага перакладу на беларускую мову і царкоўнаславянскі прыметнік кротцыи: блжени кротцыи: яко тии наследятъ землю (Мф. 5, 5). Рускамоўныя выданні прапануюць шырокаўжывальнае слова **кроткие: Блаженны кроткие, ибо они наследуют землю** (Мф. 5, 5). Беларуская мова такой лексічнай адзінкай не валодае, слоўнік жа прапануе некалькі варыянтаў для перакладу: лагодны, ціхі, рахманы; (смиранный) пакорлівы. [2, I,с.690]. І зноў-такі, каб выбраць найбольш правільны варыянт, трэба добра разумець сэнс стараславяннізма кротцыи. Пэўна, быць “кротким” – гэта значыць цярдліва перановіць усе няшчасці, не крыўдзіцца ні на кога і ні на што, быць пакорлівым ва ўсім. У такім выпадку для перакладу больш падыходзіць прыметнік **пакорлівы**. Але духоўная літаратура тлумачыць сэнс “кротости” трохі інакш: быць мяккім і добрым, не прагнуць славы, ніколі не адказваць злом на зло, быць цвёрда ўпэўненым, што дабро мацнейшае за зло і заўсёды перамагае. Менавіта такі сэнс мае ўжыты ў перакладзе беларускі прыметнік **лагодныя: Блажэнныя лагодныя, бо яны ўнаследуюць зямлю** (Мф. 5, 5).

Літаратура

1. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: У 5 т. –Мн.,1977-1983.

2. Русско-белорусскі́й сло́варь: В 3 т. – Мн., 1994.
3. Протоирей А.Свирин. Церковнославянский словарь. –М.,2008.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ